

Vammaisiin lapsiin kohdistuva väkivalta: lainsäädäntö, toimintalinjat ja ohjelmat Euroopan unionissa

Tiivistelmä

Euroopan unionin (EU) perusoikeuskirjan 24 artiklassa taataan kaikille lapsille EU:ssa yleinen oikeus suojeluun, mihin kuuluu oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä, oikeus ylläpitää suhteita vanhempiin ja oikeus saada oma etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon lasta itseään koskevissa toimissa. Perusoikeuskirjan 3 artiklassa taataan jokaiselle EU:ssa oikeus ruumiilliseen ja henkiseen koskemattomuuteen, kun taas 26 artiklassa vahvistetaan vammaisten oikeus päästä osalliseksi toimenpiteistä, joilla varmistetaan heidän sopeutumisensa ja osallistumisensa sosiaaliseen elämään.

Vammaisilla lapsilla on merkittäviä hankaluuksia käyttää perusoikeuksiaan. Vammaiset lapset ajautuvat usein yhteiskunnan ulkopuolelle, he asuvat toisinaan laitoksissa tai muissa yksiköissä kaukana

perheistään. Vammaiset lapset eivät pääse osalliseksi peruspalveluista, kuten terveydenhuollosta ja opetuksesta, he leimautuvat ja heitä syrjitään. Heihin kohdistuu myös seksuaalista, fyysistä ja psykologista väkivaltaa.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) toteutti tutkimuksen vammaisiin lapsiin kohdistuvasta väkivallasta keskittyen tällaisen väkivallan laajuuteen, muotoon, syihin ja tapahtumapaikkoihin. Tässä tiivistelmässä esitetään FRA:n tutkimuksen keskeiset tulokset, jotka kaikki on julkaistu kokonaisuudessaan raportissa "Violence against children with disabilities: legislation, policies and programmes in the EU" (vammaisiin lapsiin kohdistuva väkivalta: lainsäädäntö, toimintalinjat ja ohjelmat Euroopan unionissa; ks. "Lisätietoja").

Tiedonkeruu ja tietojen kattavuus

FRA teki tutkimusta varten aineistotutkimuksen, joka kattoi kaikki 28 EU:n jäsenvaltiota, ja tutki lainsäädännön säännöksiä ja toimintalinjauksia, jotka koskevat vammaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa, sekä kansallisia toimenpiteitä tällaisen väkivallan ehkäisemiseksi ja siltä suojaamiseksi.

Lisäksi vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (vammaisyleissopimuksen) kansallisten täytäntöönpanorakenteiden nimetyistä elimistä valituille sidosryhmille tehtiin puolistrukturoituihin kyselyihin perustuvia yksilöllisiä haastatteluita. Haastattelut toteutettiin seuraavissa 13:ssa EU:n jäsenvaltiossa: Alankomaat,

Bulgaria, Italia, Itävalta, Kroatia, Liettua, Portugali, Puola, Ruotsi, Slovenia, Tanska, Tšekki ja Yhdistynyt kuningaskunta.

Haastateltuihin sidosryhmiin kuului julkisia viranomaisia, terveydenhuoltoalan ja opetusalan ammattilaisia sekä vammaisille lapsille palveluita tarjoavia toimijoita, kansalaisjärjestöjä, esimerkiksi vammaisjärjestöjä, vanhempainjärjestöjä, uhrien tukijärjestöjä, lapsen oikeuksien alalla toimivia järjestöjä – sekä erilaisia ihmisoikeuselimiä, kuten ihmisoikeuksia puolustavia kansallisia elimiä ja oikeusasiamiehiä.

Vammaisiin lapsiin kohdistuva väkivalta on perusoikeuskysymys

Kansainvälisissä ja eurooppalaisissa lainsäädäntökehyksissä ja toimintalinjauksissa tunnustetaan, että vammaisiin lapsiin kohdistuva väkivalta edellyttää erityistä huomiota poliittisilta päättäjiltä ja asiantuntijoilta. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus ja vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus (vammaisyleissopimus) ovat olennaisia sen varmistamiseksi, että vammaisia lapsia suojellaan väkivallalta. Ensin mainittu yleissopimus koskee nimenomaan lapsia, ja jälkimmäinen vammaisena elämistä. Kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat ratifioineet lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen, ja syyskuuhun 2015 mennessä vammaisyleissopimuksen oli ratifioinut 25 EU:n jäsenvaltiota. Vuonna 2010 myös EU liittyi vammaisyleissopimukseen, mikä merkitsee siis sitä, että yleissopimus on nyt erottamaton osa EU:n oikeusjärjestystä ja että kaiken EU:n lainsäädännön ja käytäntöjen on oltava yleissopimuksen vaatimusten mukaisia.

Näiden molempien YK:n yleissopimusten toimeenpanoa valvovat komiteat ovat käsitelleet vammaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa useissa yleisissä huomautuksissa ja sopimusvaltioiden antamia raportteja koskevissa loppupäätelmissä. Myös jäsenvaltiot ovat tunnustaneet tarpeen vammaisten lasten suojelemiselle eri tavoin, kuten tekemällä väkivallasta rikoksen tai määrittämällä väkivalltaan puuttumisen kansalliset toimintalinjat. Vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa valvova komitea suositteli hiljattain antamissaan loppupäätelmissä Euroopan unionille, että EU toteuttaisi tarvittavat toimenpiteet, jotta vammaisuus otettaisiin huomioon kaikissa väkivallan, kaltoinkohtelun ja hyväksikäytön torjunnasta annettavissa säännöksissä, toimintalinjoissa ja strategioissa.

Vammaisiin lapsiin kohdistuvasta väkivallasta on vaikeaa esittää pitäviä tietoja, sillä vammaiset lapset eivät useinkaan näy virallisissa tilastoissa. Vammaisten lasten määrästä on olemassa vain harvoja luotettavia arvioita, sillä vammaisuuden määritelmät ovat vanhanaikaisia ja hyvin moninaisia, vammaisuutta – erityisesti vammaisia lapsia – koskevien tietojen luotettavia keruumenetelmiä ei ole ja vammaisten lukumäärää koskevia tietoja kerätään eri maissa eri tavoin. Vuonna 2011 laaditussa vammaisia koskevassa kansainvälisessä raportissa (World Report on Disability) lainataan vuonna 2004 tehtyä kokonaistautitaakkaa koskevaa tutkimusta ja arvioidaan, että 0–14-vuotiaita keskivaikeasti tai vaikeasti vammaisia lapsia on koko maailmassa keskimäärin 5,1 prosenttia. Lukumääräisesti tällaisia lapsia on siis noin 93 miljoonaa ympäri maailman. EU:n

vammaisia lapsia koskevia tietoja ei saada yhdestä yhtenäistetyistä lähteestä.

Vaikka tietoja vammaisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan laajuudesta on vähän, tämä tutkimuksen vastaajien mukaan tällaisia lapsia pahoinpidellään hyvin usein. Unicef arvioi, että vammaisiin lapsiin kohdistuu kolmesta neljään kertaa todennäköisemmin fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa sekä laiminlyöntejä muihin lapsiin verrattuna.

“Vammaiset lapset vaikuttavat olevan hyvin haavoittuvassa asemassa – paljon muita lapsia haavoittuvammissa.” (Lapsen oikeuksia puolustavan järjestön edustaja, Alankomaat)

“Sitä todella tapahtuu heille. Se on [– –] hyvin vakavaa. Ja mitä ilmeisimmin tietoon tulevat tapaukset ovat vain murto-osa todellisesta määrästä [– –]. Ongelma on paljon luultua laajempi.” (Sairaalapsykologi, Tšekki)

Vammaiset lapset voivat joutua väkivallan uhriksi erilaisissa tilanteissa niin koulussa, kotona kuin laitoksessa. Aikuisiin verrattuna kaikki lapset ovat haavoittuvampia kehitysvaiheensa, rajallisen oikeustoimikelpoisuutensa ja vanhemmasta tai muusta huoltajasta riippuvaisuutensa vuoksi. Tilanne on korostunut vammaisten lasten kohdalla. Heihin kohdistuu enemmän väkivaltaa ja myös ihan erityistä vammaisuuteen liittyvää väkivaltaa, jollaista ei kohdistu muihin lapsiin. Tähän sisältyy vammaisuutta koskeviin ennakkoluuloihin perustuvaa väkivaltaa, kiinnisittomista, seksuaalista hyväksikäyttöä päivittäisten hygieniatoimien yhteydessä, väkivaltaa hoitojen aikana sekä ylilääkitsemistä. Tutkimusten mukaan vammaiset lapset ovat erityisen haavoittuvassa asemassa psykologisen, seksuaalisen ja fyysisen väkivallan suhteen, ja väkivalta voi pilata heidän elämänsä.

“Vammaiset lapset leimautuvat ja marginalisoituvat kaikista lapsista eniten, ja voidaan sanoa, että heihin kohdistuvan väkivallan riski on merkittävästi suurempi erityisesti siksi, ettei heistä piitata yhteiskunnassa, ja koska vammaisiin suhtaudutaan perinteisesti kielteisesti.” (Viranomaisten edustaja, Bulgaria)

Sosiaalinen eristyneisyys ja leimautuminen, vammaisten erityinen tilanne ja suurempi hoivan tarve (kotona, hoitoyksiköissä ja laitoksissa) lisäävät vammaisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan riskiä monesta syystä. Vammaisuutensa vuoksi lapset ovat usein helppo kohde, koska heillä ei ehkä ole taitoa puolustautua, he eivät välttämättä pysty ilmoittamaan väkivallasta eikä heidän valituksiaan välttämättä oteta vakavasti. Myös sukupuoli, etninen tausta, sosioekonominen asema tai maahanmuuttaja-asema voi lisätä riskiä. Näiden tekijöiden vaikutus lisää väkivallan riskiä, joka kertautuu, elleivät lastensuojeluviranomaiset vastaa asianmukaisesti vammaisten lasten erityistarpeisiin joko siksi, että viranomaiset

ovat saavuttamattomissa, tai siksi, ettei koulutettuja ammattilaisia ole saatavilla.

”Arvioidemme mukaan [– –] vähävaraisen perheen mustaihoinen poika, jolla on koulussa ”erityisen tuen tarve”, on 168 kertaa todennäköisemmin vaarassa tulla erotetuksi koulusta kuin varakkaammasta perheestä olevalla tytöllä, jolla on koulussa ”erityisen tuen tarve”. (Ihmisoikeuksia puolustavan kansallisen elimen edustaja, Yhdistynyt kuningaskunta)

Vammaiset lapset jäävät usein lastensuojeluviranomaisten toiminnan tai väkivallan kohteeksi joutuneille vammattomille lapsille tarkoitettujen aloitteiden ulkopuolelle. Tämän vuoksi vammaiset lapset jäävät todennäköisemmin ajelehtimaan jonkin yleisen lastensuojelun ja vammaisille henkilöille tarkoitettujen erityispalveluiden välimaastoon. Lisäksi palveluiden tarjoaminen vammaisille lapsille jää monesti useiden organisaatioiden tai eri

viranomaisten tehtäväksi ilman, että nämä koordinoisivat asianmukaisesti toimiaan.

”Voi esimerkiksi olla, että kolme elintä toimii rinnakkain eivätkä ne jaa tietoja keskenään, pidä yhteistä kokousta asiasta tai koordinoi toimiaan osittain. Niiden toiminta olisi paljon tehokkaampaa, jos ne verkostoituisivat, pitäisivät yhteyttä toisiinsa ja vaihtaisivat tietoja.” (Ihmisoikeuksia puolustavan kansallisen elimen edustaja, Kroatia)

Lastensuojelujärjestelmissä, ilmoitusjärjestelmissä ja uhrien tukipalveluissa ei oteta useinkaan huomioon vammaisten lasten tarpeita, mistä aiheutuu lisää esteitä niiden apua hakevien tielle, jotka yrittävät ilmoittaa kaltoinkohtelusta tai hakea oikeussuojaa. Euroopan komission laatimassa tausta-asiakirjassa ”Coordination and cooperation in integrated child protection system” on korostettu tarvetta varmistaa, että kansalliset lastensuojelujärjestelmät ovat haavoittuvassa asemassa olevien lasten, myös vammaisten lasten, saavutettavissa.

Keskeiset havainnot ja tutkimustuloksiin perustuvat ohjeet

Tutkimuksensa perusteella FRA katsoo, että päättäjien ja asiaankuuluvien sidosryhmien tulisi keskittää toimensa vammaisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan torjumiseen, jotta vammaisia lapsia voitaisiin suojella tehokkaasti väkivallalta ja syrjäytymiseltä eri puolilla Euroopan unionia seuraavaksi luetelluilla aloilla.

Lastensuojelujärjestelmistä osallistavampia

Toimenpiteet, joilla ehkäistään vammaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja puututaan siihen, ovat tehokkaimpia, jos ne ovat kokonaisvaltaisia ja monialaisia. FRA:n tutkimuksen perusteella toimet on kohdistettava kaikkiin toimijoihin, joilla on jonkinlainen rooli lapsen elämässä perheistä, yhteisöistä, ammattilaisista ja laitoksista aina suureen yleisöön asti. Kaikkien on osallistuttava.

Väkivallan riski kasvaa, kun vammaisuuteen yhdistyy muita tekijöitä, kuten lapsen sukupuoli, sosioekonominen tai etninen tausta tai maahanmuuttaja-tausta. Siksi on tärkeää tunnistaa riskin monet tasot ja toteuttaa ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä sekä ammattilaisten palveluita ja toimenpiteitä monipuolisen tuen tarjoamiseksi. Monet vastaajista painottavat, että varhaisen intervention järjestelmät ovat vammaisten lasten kannalta usein riittämättömät,

eikä niissä tunnisteta riskitilanteita eikä vastata niihin nopeasti.

Lastensuojeluviranomaiset ovat keskeisessä roolissa varmistettaessa, että vammaisten lasten monenlaiset tarpeet käsitellään asianmukaisesti. Ne eivät kuitenkaan aina onnistu palvelemaan vammaisten lasten erityistarpeita. Monesti ne ovat vaikeasti saavutettavissa sekä fyysisesti että henkilöstöltä puuttuvien osaamisen tai koulutuksen takia.

Vammaisille lapsille tai aikuisille kohdistetuissa yleisissä palveluissa ja toimenpiteissä sivuutetaan usein vammaisten lasten erityiset tukitarpeet ja esteet, joiden vuoksi he eivät ehkä pysty käyttämään näitä palveluita.

Jäsenvaltiot ovat ottaneet käyttöön erilaisia toimintamalleja, joilla puututaan vammaisiin lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan. Joissakin toimintamalleissa vammaisia lapsia suojellaan lastensuojelupolitiikassa ja joissakin toimintamalleissa vammaisten oikeuksia koskevassa politiikassa. Paikoin on laadittu erityisiä toimintamalleja lapsiin koulussa tai kotona kohdistuvaan väkivaltaan puuttumiseksi. Vammaisten lasten suurempi riski joutua väkivallan kohteeksi tunnustetaan näissä yleisluonteisissa toimintamalleissa, mutta niistä usein puuttuvat konkreettiset toimenpiteet. Valtaosa kyselyyn vastanneista esitti, että toimintamallilla tulisi olla kokonaisvaltainen tavoite

ja sen tulisi kattaa kaikki lapset – myös vammaiset lapset. Näin voitaisiin välttää tilanne, jossa eri lapsiryhmille on laadittu erilliset välineet (asiaa on käsitelty tarkemmin varsinaisen lyhentämättömän raportin 2.2, 3.1, 3.3 ja 4.6 kohdassa).

FRA:n lausunnot

EU:n jäsenvaltioiden tulisi puuttua vammaisiin lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan kokonaisvaltaisen lähestymistavan kautta. Vammaisiin lapsiin tai aikuisiin kohdistuvissa yleisissä toimintalinjoissa pitäisi tunnustaa, että vammaisiin lapsiin kohdistuu suurempi väkivallan riski, ja laatia erityisiä konkreettisia toimenpiteitä ja saavutettavia tukipalveluita. Tällainen yhdenmukainen toimintamalli auttaa varmistamaan, että vammaisten lasten suojeleminen on osa yleistä kansallista lastensuojelujärjestelmää ja että kaikissa väkivallan kohteeksi joutuneisiin lapsiin kohdistettavissa toimenpiteissä ja tukipalveluissa otetaan huomioon lapsen ikä, sukupuoli ja vammaisuus.

Lastensuojeluviranomaisten tulisi antaa monipuolista tukea vammaisille lapsille ja heidän perheilleen. Niiden tulisi ottaa huomioon myös muut seikat, jotka voivat lisätä lapsen haavoittuvaa asemaa väkivallan suhteen, kuten sukupuoli sekä etninen ja sosioekonominen tausta. Ennalta ehkäiseviin ohjelmiin voisi kuulua varhaisen intervention ohjelmia, tiedon lisäämiseen tärkeitä toimenpiteitä, vastuullista vanhemmuutta koskevaa valmennusta ja perhetukea sekä hengähdystauon antavia tilapäishoito-ohjelmia.

EU:n jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että viranomaiset seuraavat vammaisten lasten tilannetta etenkin väkivallan suhteen. Mukaan tulisi ottaa tarpeen mukaan vammaisyleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaisia riippumattomia seurantajärjestelmiä sekä ihmisoikeuksia puolustavia kansallisia elimiä.

Vammaisten lasten suojelemista koskevan lainsäädännön ja toimintalinjojen vahvistaminen

Vastaajat yksilöivät useita haasteita lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumisessa ja sen varmistamisessa, että lapsiin kohdistuvista rikoksista nostettaisiin myös syytteet. Näihin haasteisiin kuuluvat

esimerkiksi hankaluus pitää vammaista lasta luotettavana todistajana oikeudessa, koulutettujen ammattilaisten puute, ikään sopivien ja saavutettavien valitusjärjestelmien puute ja rikosten vähäinen ilmoittaminen.

FRA:n tutkimuksen perusteella valtaosa EU:n jäsenvaltioista pitää vammaisuutta ja ikää raskauttavina tekijöinä väkivaltarikoksissa. EU:ssa vammaisia lapsia suojellaan väkivallalta useilla direktiiveillä. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta annetulla direktiivillä 2011/93/EU sekä rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelemaa koskevista vähimmäisvaatimuksista annetulla direktiivillä 2012/29/EU (uhrien oikeuksista annettu direktiivi) pyritään yhdenmukaistamaan rikosoikeudelliset säännökset tietyllä tasolla muun muassa rikoksen uhriksi joutuneiden lasten tukemisen, rikoksista ilmoittamisen ja tekijöiden syytteesenpanon osalta.

Vain 13 EU:n jäsenvaltiota mainitsee rikoslaissaan nimenomaisesti vammaisuutta koskevat ennakkoluulot. Näistä vain muutamat maat erittelevät vihaan perustuvan synn perusrikoksesta säättämällä korotetuista rangaistuksista painottaakseen ennakkoluuloihin perustuvien rikosten vakavuutta. Valtaosa määrittelee ennakkoluuloihin perustuvan synn raskauttavaksi seikaksi.

Euroopan komissio on antanut asiakirjat sekä lapsen oikeuksia että vammaisia koskevasta toimintalinjasta: Lapsen oikeuksia koskeva EU:n toimintasuunnitelma ja Euroopan vammaisstrategia 2010–2020. Molemmissa viitataan vammaisten lasten oikeuksiin. Lisäksi komissio on perustanut kaksi ryhmää jäsenvaltioiden edustajista – yhden lapsen oikeuksien asiantuntijoista ja toisen vammaisten oikeuksien asiantuntijoista. Tarkoituksena on yhteistyö sekä tietojen, kokemusten ja hyvien käytäntöjen vaihto. Vammaisyleissopimuksen sopimuspuolena yleissopimuksessa asetetut velvoitteet sitovat EU:ta sen toimivallan rajoissa. EU:n alustavaa raporttia koskevissa loppupäätelmissään vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa valvova komitea suositteli nimenomaisesti, että kaikissa vammaisia koskevissa strategioissa otetaan huomioon vammaisten tyttöjen ja poikien oikeudet.

Euroopan parlamentilla on kaksi erillistä parlamenttien välistä ryhmää, joista toinen käsittelee lapsiin liittyviä kysymyksiä ja toinen vammaisuuteen liittyvää politiikkaa. Nämä rakenteet voisivat kiinnittää keskusteluissaan ja toimissaan enemmän huomiota vammaisiin lapsiin ja etenkin väkivallalta suojelemaan (ks. lyhentämättömän raportin 1 ja 2 luku).

FRA:n lausunnot

EU:n jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että uhrien tukipalvelut sekä oikeuslaitoksen sisäiset ja ulkopuoliset oikeussuojamekanismit ovat kokonaisuudessaan väkivallan kohteeksi joutuneiden vammaisten lasten ja heidän perheidensä käytettävissä. Jäsenvaltioiden tulisi myös edistää tapauksista ilmoittamista ja tapausten rekisteröimistä aktiivisen kenttötoiminnan avulla. Oikeussuojamekanismeja tulisi voida mukauttaa ikään ja vammaan soveltuviksi, ja siihen tulisi sisältyä ammattilaisten tuki.

Jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että erikoiskoulutuksen saanutta henkilöstöä on mukana tutkimassa vammaisiin lapsiin kohdistuneita ilmoitettuja väkivaltatapauksia ja toteuttamassa niihin liittyviä jatkotoimia myös uhrien oikeuksista annetussa direktiivissä edellytetyn yksilöllisen arvioinnin aikana.

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että ikää ja vammaisuutta pidetään raskauttavina tekijöinä seksuaalisen väkivallan yhteydessä, kuten lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja seksuaalisen riiston sekä lapsipornografian torjumisesta annetussa direktiivissä säädetään. Niiden tulisi harkita vammaisuuden sisällyttämistä tasavertaisesti muiden ennakkoluuloihin perustuvien syiden joukkoon ja korotettujen rangaistusten käyttöönottoa ennakkoluuloihin perustuvissa rikoksissa, kuten FRA:n laatimassa asiakirjassa "Equal protection for all victims of hate crime – The case of people with disabilities" (yhdenvertainen suoja kaikille viharikosten uhreille – vammaiset henkilöt) ehdotetaan.

Euroopan komission tulisi harkita vammaisten lasten kohdalla kattavaa oikeuksiin perustuvaa strategiaa, kun se tarkistaa jatkossa Lapsen oikeuksia koskevaa EU:n toimintasuunnitelmaa ja muita lapsen oikeuksia koskevia toimintalinjoja. Euroopan vammaisstrategian 2010–2020 puolivälin tarkasteluun tulisi sisältyä erityisiä toimenpiteitä, joilla suojellaan ja edistetään vammaisten lasten oikeuksia sekä toteutetaan nämä oikeudet erityisesti väkivallan ennalta ehkäisyn osalta.

Koordinoinnin varmistaminen ja vammaisten lasten yhteyspisteen nimeäminen

Vastaajat korostivat, että kokonaisvaltainen kehys, jossa saatetaan yhteen kaikki lastensuojelun elimet, on keskeinen vammaisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseksi. Tällaisen kehyksen tulisi kattaa myös vammaisjärjestöt sekä vammaisia lapsia ja heidän perheitään edustavat järjestöt. Vastaajat painottivat, että yhteistyön on alettava strategioiden ja toimintasuunnitelmien laatimisvaiheesta, ja sen tulee näkyä toimintalinjojen todellisessa täytäntöpanossa ja palveluiden tarjoamisessa.

Vammaisille lapsille tarjottavien palveluiden kehittämisestä vastaavat usein monet eri toimijat. Päälekkäisyyksien ja puutteiden välttämiseksi säännöllinen ja koordinoitu yhteistyö on erittäin tärkeää. Vastaajat huomauttavat kuitenkin, että yhteistyön puute estää usein tehokkaan palveluiden tarjoamisen, että muodollisia koordinoitumekanismeja ei joko ole tai niitä ei sovelleta käytännössä ja että yhteistyö on pääasiassa epävirallista ja tapahtuu vakiintuneiden kanavien ulkopuolella. Vaikka virallisia koordinoitumekanismeja olisi käytössä, niillä ei useinkaan onnistuta puuttumaan vammaisten lasten erityisiin väkivallan kohteeksi joutumisen riskeihin ja haavoittuvampaan asemaan. Ammattilaisilla ei ole yleensä pätevyyttä eikä tietoa, jotta he voisivat puuttua asianmukaisesti mahdollisiin riskitilanteisiin ja vammaisten lasten kaltoinkohteluun.

Vastaajat huomauttivat lisäksi, ettei eri ammattiryhmien – kuten poliisin, sosiaalityöntekijöiden, terveydenhuoltohenkilöstön ja opetushenkilöstön – kesken ole yhtenäisiä menettelyjä, ja he painottivat, että usein niillä ei ole yhteisymmärrystä edes siitä, miten vammaisten lasten kaltoinkohtelu tunnustetaan ja miten siihen puututaan (ks. lyhentämättömän raportin 2.2, 2.3, 4.4 ja 4.5 kohta).

FRA:n lausunnot

EU:n jäsenvaltioiden tulisi harkita vammaisten lasten kansallisen yhteyspisteen nimeämistä, kuten lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen toimeenpanoa valvovan komitean yleisessä huomautuksessa nro 9 ehdotetaan, asianmukaisen koordinoinnin varmistamiseksi kaikkien vammaisille lapsille palveluita ja tukea tarjoavien sekä julkisten että yksityisten toimijoiden välillä. Tällaisen yhteyspisteen tulisi tehdä tiivistä yhteistyötä ja koordinoita toimiaan vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa seuraavan, yleissopimuksen 33 artiklassa tarkoitetun kansallisen järjestelmän kanssa.

Tällaisten kansallisten yhteyspisteiden työn helpottamiseksi jäsenvaltiot voisivat perustaa paikallistasolla koordinoitujen verkoston, joka vastaisi kansallisten toimintalinjojen ja toimenpiteiden täytäntöönpanon valvonnasta, parantaisi yhteistyöhön perustuvia yhdennettyjä toimia väkivaltatapauksissa ja varmistaisi asianmukaiset poikkiammatilliset valmiudet riskitilanteiden arvioinnissa. Tällaiseen koordinoituneeseen toimintaan voisivat osallistua terveydenhuollon, sosiaalialan ja opetusalan ammattilaiset, oikeusviranomaiset, sosiaalityöntekijät, uhrien tukijärjestöissä työskentelevät asiantuntijat ja vammaisjärjestöjen sekä vammaisia lapsia ja heidän perheitään edustavien järjestöjen edustajat. Tämä auttaisi välttämään toimien eriytymisen osiin ja parantaisi vammaisille lapsille tarkoitettujen palveluiden koordinoitua.

Jäsenvaltioiden tulisi harkita operatiivisten menettelyiden standardointia vammaisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan ennalta ehkäisemisestä ja siihen puuttumisesta vastaavien eri viranomaisten kesken esimerkiksi kohdennetuilla yhteistyömuistioilla, joissa määritetään selkeästi vastuut, menettelyt ja asian eteenpäin viemisen mekanismit. Toinen tehokas tapa edistää yhteistyötä on tarjota pakollista koulutusta, johon eri aloilla työskentelevät ammattilaiset voivat osallistua.

Yhteiskunnan asenteisiin puuttuminen, monimuotoisuuden edistäminen ja eristämisen torjuminen

Vammaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa voi esiintyä monissa muodoissa ja tapahtua eri tilanteissa. Vastaajat yksilöivät erilaisia väkivallan syitä, jotka vaihtelivat ennakkoluuloon perustuvasta kielteisistä yhteiskunnallisista asenteista ja vammaisuutta koskevan tiedon ja ymmärryksen puutteesta aina toisiin kohdistuvasta suvaitsemattomuudesta lähteviin ammatillisiin tai henkilökohtaisiin asenteisiin.

Vastaajien mukaan yhteiskunnasta syrjäytyminen ja eristyneisyys lisäävät vammaisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan riskiä eri tilanteissa. He huomauttivat, että vammaisten lasten eristäminen laitoksiin rajoittaa heidän kanssakäymistään muun väestön kanssa ja estää vammaisuutta koskevan tiedon ja ymmärryksen lisääntymisen.

Vastaajat painottivat myös, että vammaisiin lapsiin, jotka ovat haavoittuvia myös muilla tavoilla (sosioekonominen asema, etninen tausta, maahanmuuttaja-asema tai sukupuoli), kohdistuu suurempi väkivallan riski (ks. lyhentämättömän raportin 3.2 kohta ja 4 luku).

FRA:n lausunnot

EU:n jäsenvaltioiden ja EU:n tulisi laatia kampanjoita lisäämään tietoa ja tiedon saavutettavuutta vammaisyleissopimuksen tuntemuksen parantamiseksi, monimuotoisuuden edistämiseksi, ennakkoluulojen torjumiseksi ja vammaisten lasten yhteiskunnallisen leimautumisen ja eristämisen estämiseksi. Tällaisia kampanjoita pitäisi kohdistaa suurelle yleisölle, vanhemmille, lapsille sekä vammaisten lasten kanssa tekemisissä oleville virkamiehille ja muille ammattilaisille. Erilaiset kansallisen tason toimielimet, kuten ministeriöt, ihmisoikeuksia puolustavat kansalliset elimet, kansalaisjärjestöt ja vammaisjärjestöt, voisivat järjestää tällaisia kampanjoita.

Lapsikeskeisen ennaltaehkäisyn ja lasten osallistamisen edistäminen

Tutkimuksen mukaan EU:n jäsenvaltioissa on otettu käyttöön toimenpiteitä, joilla puututaan vammaisiin lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan ja joita kohdistetaan erilaisiin ryhmiin, myös vammaisiin lapsiin itseensä. Vammaisten lasten ottamista huomioon yleisessä toiminnassa ei kuitenkaan aina varmisteta. Vastaajat huomauttivat, että eristyneisyytensä vuoksi vammaiset lapset jäävät usein sellaisen virallisen ja epävirallisen toiminnan ulkopuolelle, jossa lapsille opetetaan, miten tunnistaa riskit ja miten vastata väkivaltaan.

Vastaajat toivat esille suurimpana riskitekijänä sen, etteivät vammaiset lapset ymmärrä, mikä on kaltoinkohtelua. Monet vammaiset lapset eivät ehkä tiedä, ettei tietynlainen käytös ole hyväksyttävää, etenkin kun on kyse seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

Vammaisten lasten ja aikuisten osallistumisen edistäminen on yksi lapsen oikeuksien yleissopimuksen ja vammaisyleissopimuksen keskeisistä pilareista. Vastaajat uskovat, että vammaisjärjestöjen, kansalaisjärjestöjen, ihmisoikeuksia puolustavien kansallisten elinten ja muiden toimijoiden ponnisteluista huolimatta vammaisilla lapsilla ei ole edelleenkaan tilaisuutta ilmaista näkemyksiään. Ellei vammaisille lapsille anneta ääntä, he pysyvät toimintalinjoja

laadittaessa näkymättöminä eivätkä vaikeasti saavutettavat yleiset palvelut vastaa heidän tarpeitaan. Vastaajat toivat esille, että vammaiset lapset on tärkeää ottaa mukaan toimintaan, joka edistää heidän yleistä osallistumistaan kaikilla elämänoilla. Tämä on keskeinen tekijä väkivallan ennaltaehkäisyssä ja antaa heille välineitä tunnistaa väkivallan teot ja ilmoittaa niistä (ks. lyhentämättömän raportin 2.5 kohta sekä 3 ja 4 luku).

FRA:n lausunnot

EU:n jäsenvaltioiden olisi otettava käyttöön yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa asianmukaisia opetusohjelmia, jotka vahvistavat vammaisten lasten itseluottamusta ja itsevarmuutta, jotta vammaisten lasten olisi helpompi tunnistaa riskialttiit tilanteet ja epäasianmukainen käyttäytyminen ja selvittää, miten ja mistä he voivat hakea apua. Tällaisiin ohjelmiin tulisi sisältyä tietoa ihmissuh-teista ja seksuaalisuudesta, jotta vammaiset lapset pystyisivät erottamaan toisistaan asianmukaisen ja epäasianmukaisen seksuaalisen käyttäytymisen.

Jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että väkivaltaa, kiusaamista tai yleisesti lapsen oikeuksiin liittyviä kysymyksiä koskevat opetusohjelmat ovat vammasta riippumatta esteettä vammaisten lasten saatavilla ja että näissä ohjelmissa otetaan sukupuoli ja muut ominaisuudet, kuten etninen alkuperä ja/tai maahanmuuttajatausta, huomioon.

Jäsenvaltioiden tulisi varmistaa lapsen oikeuksia koskevasta yleissopimuksesta ja vammaisyleissopimuksesta johtuvien velvoitteidensa mukaisesti, että vammaisten lasten ääni kuuluu joko suoraan tai vammaisia lapsia ja heidän perheitään edustavien järjestöjen kautta lakien, toimintalinjojen, palveluiden ja näihin lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumiseksi toteutettavien toimenpiteiden suunnittelussa, täytäntöönpanossa ja seurannassa. Tätä varten EU:n jäsenvaltioiden tulisi harkita nykyisten kuulemismekanismien vahvistamista esimerkiksi perustamalla neuvoa-antavia elimiä, joihin kuuluu myös vammaisia lapsia ja heidän edustajiaan.

Perhelähtöisten palveluiden tarjoaminen

Vammaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa tapahtuu myös kotona. Vastaajat kertoivat syvän väsymisen, uupumuksen, taloushuolten ja ”yksin jätetyksi tulemisen” tunteen olevan pääasiallisia väkivaltaan johtavia syitä vammaisten lasten perheiden ja hoitajien keskuudessa. Vastaajat toivat esille riittämättömän tuen vammaisten lasten perheisiin ja hoitajiin kohdistuvan taloudellisen, fyysisen ja emotionaalisen taakan helpottamiseksi ja tähdensivät, että on tärkeää tarjota stressin vähentämiseen tähtäviä ohjelmia, esimerkiksi hengähdystauon antavaa tilapäishoitoa. Monet toivat esille, että etenkin maaseudulla on pulaa vammaisille lapsille ja heidän perheilleen tarjolla olevista tukipalveluista.

Vastaajat ovat sitä mieltä, että väkivallan kohteeksi joutuminen ja siihen reagointi voi olla yhteydessä lapsen henkilökohtaiseen tilanteeseen tai perhetilanteeseen, kuten köyhyysriskiin, maahanmuuttajataustaan, etniseen vähemmistöön kuulumiseen tai yhden vanhemman taloudessa kasvamiseen. Vastaajat mainitsevat usein perheisiin kohdistuvan taloudellisen jännitteen mahdollisena syynä välinpitämättömyyteen ja keskeisenä alana, jolla on sosiaalisen tarvetta. Vastaajien mukaan köyhyysrajan alapuolella elävillä perheillä on vähemmän tietoa palveluista, heikompi mahdollisuus päästä palvelujen piiriin ja sitä kautta vähemmän mahdollisuuksia saada tukea.

Vastaajat huomauttivat myös, että perheenjäsenen, erityisesti lapsen, vammaisuuteen liittyy toisinaan häpeän ja pettymyksen tunteita ja että vammaisuutta voidaan myös pitää tabuna. Tämän vuoksi perheenjäsenet ovat haluttomia käyttämään tukipalveluita väsymisen tai uupumuksen käsittelemiseksi (ks. lyhentämättömän raportin 3.2, 3.3, 4.3 ja 4.6 kohta).

FRA:n lausunnot

EU:n jäsenvaltioiden tulisi tarjota lastensuojeluviranomaisten palveluita sekä tarvittavaa koulutusta ja riittävästi resursseja hylätyksi tulemisen ehkäisemiseksi. Niiden tulisi auttaa perheitä varmistamaan vammaisten lasten pysyminen perheissään samalla lapsen etu turvaten. Tätä varten lastensuojeluviranomaisten tulisi tarjota kohdennettua tietoa, ohjausta, neuvontaa, vertaistukea ja valmennusta perheille sekä suoraa ja välillistä taloudellista tukea, joka vastaa vammaisten lasten ja heidän perheidensä tarpeita. Tilapäishoidon ohjelmia tulisi tarjota vanhemmille tai muille hoitajille kohtuulliseen hintaan uupumisen tai väsymisestä johtuvan laiminlyönnin ehkäisemiseksi.

Jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että vammaisten lasten kohtaamien riskien monitasoisuus tunnustetaan ja lastensuojeluviranomaiset käsittelevät sitä esimerkiksi yksilöimällä riskit varhaisessa vaiheessa ja tarjoamalla kattavia perhelähtöisiä tukipalveluita. Muun muassa lapsia sekä vammaisia lapsia ja aikuisia edustavien järjestöjen kenttätöissä tulisi kiinnittää erityistä huomiota maahanmuuttaja- ja yksinhuoltaja-perheisiin, köyhyysriskissä tai muuten haavoittuvassa asemassa oleviin perheisiin ja maaseudulla asuviin perheisiin, jotka eivät välttämättä tiedä tarjolla olevasta tuesta.

Osallistavan koulutusjärjestelmän ja yhdenvertaisen osallistumisen varmistaminen kaikilla elämänaloilla

Vastaajat toivat esille, että vammaiset lapset tulevat herkemmin kaltoinkohdeiluiksi koulussa. Tekijöinä ovat sekä muut oppilaat että opettajat. Tämä johtuu siitä, ettei olemassa ole asianmukaisia mekanismeja, joilla varmistettaisiin koulunkäynti yleisopetusta antavissa kouluissa, sekä opettajien riittämättömästä koulutuksesta ja kunnollisten ennalta ehkäisevien mekanismien puutteesta. Vastaajat kertoivat laajamittaisesta vammaisten lasten kiusaamisesta sekä muista hienovaraisemmista väkivallan muodoista, kuten ryhmän ulkopuolelle sulkemisesta ja eristämisestä. Tutkimuksen mukaan jäsenvaltioissa on käytössä erilaisia välineitä koulukiusaamiseen puuttumiseksi ja näissä voitaisiin ottaa vammaiset lapset laajemmin huomioon.

Vammaisyleissopimuksen 24 artiklassa sopimuspuolina olevat valtiot sitoutuvat selvästi varmistamaan vammaisille lapsille osallistavan koulutusjärjestelmän ja ne veloitetaan tarjoamaan tarvittava tuki vammaisten lasten täysimääräisen ja yhdenvertaisen koulutukseen osallistumisen varmistamiseksi. Monet vastaajat kiinnittivät kuitenkin huomiota osallistavan koulutusjärjestelmän saavuttamiseen liittyviin vaikeuksiin ja esittivät, että kaikille lapsille – myös vammaisille – turvallisen ympäristön varmistaminen yleisopetusta antavissa oppilaitoksissa edellyttää asianmukaista tukea, jotta aito osallistuminen pelkän integraation sijaan on mahdollista (ks. lyhentämättömän raportin 3.3, 4.2 ja 4.4 kohta).

FRA:n lausunnot

EU:n jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että kouluissa tarjotaan turvallinen ja kannustava ympäristö, jossa noudatetaan "nollatoleranssia" min-kä tahansa väkivallan muodon suhteen, ja että käytössä on tehokkaat mekanismit reagoida vihamiehisyyden varhaisiin merkkeihin. Kiusaamisen vastaisissa toimintalinjoissa ja menettelyissä tulisi ottaa vammaiset lapset nimenomaisesti huomioon.

Jäsenvaltioiden tulisi varmistaa, että kaikilla opettajilla, avustavalla henkilöstöllä ja muilla opetusalan ammattilaisilla on tarvittavat taidot ja työkalut, jotta he osaavat tunnistaa vammaisiin lapsiin koulussa kohdistuvan väkivallan ja pystyvät reagoimaan siihen. Opetusviranomaisten tulisi harkita lasten oikeuksien sisällyttämistä opettajankoulutusohjelmiin. Tässä yhteydessä pitäisi painottaa erityisesti vammaisia lapsia. Opetusviranomaisten tulisi myös korjata väkivallan tunnistamiseen ja varhaisessa vaiheessa puuttumiseen liittyvän asianmukaisen valmennuksen puute.

Ihmisoikeuksia suojaavien kansallisten raken-teiden, kuten tasa-arvoelinten, ihmisoikeuksia puolustavien kansallisten elinten ja lapsiasiamiesten, tehtäväksi olisi annettava vammaisten lasten oikeuksien opetuksessa toteutumisen seuraaminen ja asiaa koskevan tiedon lisääminen. Niitä olisi kannustettava tähän, ja niille olisi annettava riittävästi resursseja tätä varten. Lisäksi niiden tulisi tutkia vammaisiin lapsiin kohdistuvia väkivallantekoja, yleisopetusta antaviin kouluihin pääsyn kieltämistä ja kiusaamisen sekä toteutettava näihin liittyviä jatkotoimia.

Lapsia sekä vammaisia lapsia ja aikuisia edustavia järjestöjä tulisi kannustaa tukemaan vammaisia lapsia ja heidän perheitään, jotta varmistettaisiin vammaisten lasten osallistuminen opetukseen. Järjestöjen tulisi laatia ja toteuttaa kouluissa vammaisten itsensä sekä roolimallien vetämiä valistuskampanjoita. Kouluviranomaisien valistaminen ja tietojen antaminen erityyppisistä ja -asteisista vammoista kärsivien lasten erityisen tuen tarpeesta vahvistaisi tällaisten toimien tehokkuutta.

Laitosasumisen purkamista edistävät toimet ja laitosten valvonnan vahvistaminen

Erilaisissa laitoksissa asuvien lasten määrästä ei ole täsmällistä luotettavaa tietoa, mutta arvioiden perusteella noin 150 000 lasta asuu erilaisissa laitoksissa eri puolilla Euroopan unionia. Jäsenvaltiot ovat edenneet viime vuosina asteittaisessa siirtymisessä laitospohjaisista hoitojärjestelyistä perhehoitoon. Vammaisten lasten laitoshoidon herättää kuitenkin edelleen huolta, joka on otettu toistuvasti esille lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa valvovissa komiteoissa. Laitoshoidon lisäksi lapsen todennäköisyyttä joutua laiminlyönnin sekä henkisen, fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi. Osa vastaajista näkee jo varsinaisen laitoshoidon yhtenä väkivallan muotona. Hoitohenkilöstön taustojen tarkastaminen jäsenvaltioissa ei myöskään kata aina kaikkia ammattiryhmiä, eikä tarkastuksen tiheydestä ole usein säädetty laissa. Vastaajien mukaan väkivaltaa ja laiminlyöntejä on helppo peitellä laitoksissa. Vastaajat arvostelivat seurantarakenteita siitä, etteivät ne ole tarpeeksi jämähöitä. Vastaajat huomauttivat, etteivät laitoksissa tehdyt tarkastukset ole useinkaan järjestelmällisiä ja että ne tehdään pikemminkin jälkikäteen kuin ennakoivasti – esimerkiksi vasta, kun tiedotusvälineissä oli raportoitu laitoksissa tapahtuneista kaltoinkohteluista tai kuolemista. Osa vastaajista väitti myös, ettei tietyillä seurantaelimillä ollut riittäviä toimivaltuuksia tai riippumattomuutta.

Muita vastaajien esiin ottamia haasteita ovat henkilöstön hankalat työolot, jotka johtavat työuupumukseen, sekä riittämätön ja satunnainen koulutus, joka ei ole useinkaan pakollista.

Euroopan rakenne- ja investointirahastot (ERI-rahastot) ovat tuoneet kaudella 2014–2020 tärkeitä

muutoksia, joissa priorisoidaan laitoshoidon purkamista ja vammaisyleissopimuksen noudattamista. Sosiaalisen osallistamisen edistämiseen ja köyhyyden ja syrjinnän torjumiseen liittyvät perusteet, niin sanotut ennakkoehdot, jotka jäsenvaltioiden on täytettävä ERI-rahastoista hyötyäkseen, ovat erityisen tärkeitä, ja niihin sisältyy toimenpiteitä laitoshoidosta siirtymiseksi perhehoitoon (ks. lyhentämättömän raportin 3.2 ja 3.3 kohta).

FRA:n lausunnot

Jäsenvaltioiden tulisi harkita kieltävänsä lasten, erityisesti alle kolmivuotiaiden, sijoittaminen laitoksiin vamman tyyppistä tai vaikeusasteesta riippumatta, kuten YK:n antamissa lasten sijaishuoltoa koskevista ohjeista (Guidelines for the Alternative Care of Children) todetaan. Jäsenvaltioiden tulisi antaa varoja vammaisten lasten laitoshoidon ripeää purkamista sekä heidän täysimittaista perheisiin integroimista varten. Tässä yhteydessä jäsenvaltioiden tulisi hyödyntää EU:n rakenne- ja investointirahastoja tukeakseen sekä vammaisia lapsia että heidän perheitään siirtymisessä laitoshoidosta perhehoitoon.

Jäsenvaltioiden pitäisi lisätä laitosten ja muiden suljettujen asuinyksiköiden seurantaa ja tarkastuksia laiminlyönteihin, kaltoinkohteluun ja muuhun mahdolliseen väkivaltaan puuttumiseksi. Tämä on erityisen tärkeää meneillään olevan laitoshoidon purkamisen yhteydessä (mitä rahoitetaan osittain EU:n rakenne- ja investointirahastoista). Valvonnan tulisi olla riippumaton, sen tulisi saada riittävät resurssit ja sisältää säännölliset yllätystarkastukset.

Kohdennettujen työkalujen laatiminen, asianmukaisten resurssien jakaminen ja henkilöstökapasiteetin parantaminen

Tutkimuksen mukaan vammaisiin lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan voidaan puuttua nykyisen kansallisen lainsäädännön ja toimintalinjojen avulla vain, jos niiden täytäntöönpanoon on riittävät resurssit. Esteitä, jotka vastaajien mukaan haittaavat tehokasta puuttumista vammaisiin lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan, ovat ylikuormitettu ja kouluttamaton henkilöstö, henkilöstön uupuminen, resurssipula ja ongelmalliset työolot.

Vastaajat ehdottavat, että vammaisten lasten kanssa päivittäin tekemisissä olevien vammaisiin erikoistuneiden ammattilaisten lisäksi myös yleisiä palveluita tarjoavia ammattilaisia, kuten lääkäreitä, sairaanhoitajia ja opettajia, olisi koulutettava vammaisten lasten oikeuksista, esteettömistä kommunikaatiokeinoista sekä tavoista ja prosesseista, joilla voidaan tunnistaa tällaisiin lapsiin kohdistuva väkivalta, reagoida siihen ja tehdä siitä ilmoitus.

Vastaajien mukaan käytännön ohjeiden ja työkalujen puuttuminen on päähaaste lakien ja toimintalinjojen täytäntöönpanossa. Ohjeita ja työkaluja olisi kohdistettava erilaisille ammattilaisille, ja niissä olisi kerrottava selkeästi, miten väkivaltaa voidaan ehkäistä ja miten siihen voidaan vastata.

EU:ssa on perustettu erilaisia rahoitusjärjestelmiä, kuten perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuusohjelma 2014-2020, joka korvasi Daphne-ohjelman vuonna 2013, tukemaan toimintaa, joka liittyy tutkimukseen, koulutukseen, ohjeiden laadintaan ja hyvien käytäntöjen vaihtoon myös lapsiin kohdistuvan väkivallan torjunnan alalla. Vastaajat myöntävät, että näillä rahoitusjärjestelmillä voi olla myönteistä vaikutusta kansallisella tasolla (ks. lyhentämättömän raportin 2.3, 4.4 ja 4.6 kohta).

FRA:n lausunnot

EU:n jäsenvaltioiden tulisi helpottaa vammaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ehkäisevien nykyisten lakien ja toimintalinjojen tehokasta täytäntöönpanoa laatimalla käytännön ohjeita, käytäntöjä ja koulutusta, joiden avulla ammattilaiset tunnistavat vammaisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan ja pystyvät tukemaan uhreja ja heidän perheitään sekä varmistamaan, että tekijät saadaan oikeuteen. Tällaisia työkaluja tulisi kehittää yhdessä vammaisia lapsia ja aikuisia sekä heidän perheitään edustavien järjestöjen kanssa, ja niiden tueksi olisi saatava toteutuksen edellyttämät henkilöresurssit ja taloudelliset resurssit.

Jäsenvaltioiden tulisi tarkistaa vammaisten lasten parissa työskenteleviltä ammattilaisilta vaadittu pätevyys ja näiden ammattilaisten työolot, jotta varmistettaisiin, että heillä on edellytettävät taidot ja riittävästi aikaa estää lapsiin kohdistuva väkivalta ja reagoida siihen.

Jäsenvaltioiden tulisi antaa pakollista koulutusta ammattilaisille, jotka saattavat työskennellä vammaisten lasten parissa. Koulutuksen tulisi perustua järjestelmälliseen tarvearviointiin, ja sen tulisi kattaa lainsäädäntö ja toimintalinjat, stressinhallinta ja väkivallan tunnistaminen sekä siitä raportointi. Koulutukseen tulisi sisältyä myös esteetön kommunikointi lasten kanssa – myös niiden lasten kanssa, joilla on kuulo-ongelmia, kognitiivisia ongelmia, puhevaikeuksia, kehitysvamma tai psykososiaalisia häiriöitä. Kohderyhmäksi tulisi ottaa erilaisia ammattilaisia, muun muassa opettajia ja muita koulutusalan ammattilaisia, lääkäreitä, sairaanhoitajia ja muita terveydenhuollon ammattilaisia sekä erikoisalan palveluja ja yleisluonteisia palveluja lapsille tarjoavia toimijoita ja hoitajia.

Vammaisten lasten parissa työskenteleville lääkäreille sekä yleisiä palveluita tarjoavalle henkilöstölle – esimerkiksi terveydenhuollon ja opetusalan ammattilaisille – tarkoitetut ohjeet ja työkalut tulisi laatia siten, että niissä yksilöidään selvästi vastuut sekä kerrotaan ennaltaehkäisystä, asioiden eteenpäin viemisestä ja toimista, jota toteutetaan, kun epäillään väkivaltaa.

Kestävien ja konkreettisten tulosten saavuttamiseksi sosiaalisessa osallistamisessa jäsenvaltioiden tulisi hyödyntää käytettävissä olevaa EU:n rahoitusta (esimerkiksi ERI-rahastojen tai perusoikeus-, tasa-arvo- ja kansalaisuusohjelman kautta) lapsille ja heidän perheilleen tarkoitettujen yhteisöpohjaisten palveluiden kehittämiseksi ja yleisen tietoisuuden lisäämiseksi.

Euroopan komission tulisi varmistaa, että YK:n vammaisyleissopimuksen toimeenpanoa valvovan komitean loppupäätelmät Euroopan rakenne- ja investointirahastojen käytöstä pannaan täytäntöön. Päätelmissä suositellaan, että Euroopan unioni vahvistaisi ERI-rahastojen käytön valvontaa sen varmistamiseksi, että kyseisiä rahastoja käytetään yksinomaan vammaisille henkilöille tarkoitettujen tukipalveluiden kehittämiseen paikallisyhteisöissä eikä laitosten uudelleen kehittämiseen tai laajentamiseen, ja että Euroopan unioni keskeyttää, peruu tai perii takaisin maksut, jos perusoikeuksien noudattamista koskevaa velvollisuutta rikotaan.

Tiedonkeruu

Tutkimuksen mukaan vammaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa sekä lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa ja vammaisyleissopimuksessa vahvistettuja oikeudellisia velvollisuuksia koskeva tuntemus on parantunut, mutta EU:n tilanteesta ei ole edelleenkään luotettavaa tietoa. Vastaajat uskoivat, että tietojen puuttuminen vammaisiin lapsiin kohdistuvan väkivallan laajuudesta, muodosta ja ominaispiirteistä estää kohdennettujen toimintalinjojen ja ohjelmien laatimisen. Ilman kunnollista tietoa palveluntarjoajat eivät tunne vammaisten lasten tarpeita, jolloin on riski siitä, että lapset eivät saa palveluita ja palvelut ovat tehottomia.

Tutkimuksesta käy myös ilmi, että joissakin maissa kerätään tietoa vammaisiin kohdistuvasta väkivallasta, mutta tietoja ei luokitella iän perusteella. Joissakin maissa kerätään puolestaan tietoa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta yleensä, muttei tietoja siitä, ovatko kyseiset lapset vammaisia. Tämä pätee sekä virallisiin hallituslähteisiin että kansalaisjärjestöjen keräämiin tietoihin.

Vastaajat korostivat, että kun tietoa ja tutkimusta vammaisten lasten tilanteesta on saatavilla, on tuloksia pyrittävä levittämään mahdollisimman laajalle kaikkien asianosaisten keskuudessa tutkimustietoon perustuvien uudistusten ja kohdennettujen toimenpiteiden aikaansaamiseksi (ks. lyhentämättömän raportin 2.4 ja 4.2 kohta).

FRA:n lausunnot

Kansainvälisestä oikeudesta johtuvien velvollisuuksiensa mukaisesti EU:n ja sen jäsenvaltioiden tulisi kerätä eriteltyjä tilasto- ja tutkimustietoja voidakseen laatia ja toteuttaa toimintalinjoja, jotka ehkäisevät vammaisiin lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja puuttuvat siihen. Niiden jäsenvaltioiden, jotka jo keräävät tietoa lapsiin kohdistuvasta väkivallasta, tulisi varmistaa, että kyseiset tilastotiedot voidaan luokitella asianmukaisesti ja että ne ovat käytettävissä muodossa. Tilastojen tulisi sisältää vähintään tiedot vammaisiin lapsiin kohdistuneista ilmoitetuista väkivallanteoista, tutkinnoista, syytteistä ja tarjotusta suojelusta. Tilastotiedoista tulisi käydä ilmi väkivallan tyyppi sekä se, perustuuko väkivalta syjiintään tai ennakkoluuloon; väkivallan tekijä; vamman tyyppi sekä se, onko kyseessä monivammainen tai vaikeavammainen lapsi; ja muita tietoja uhrista, kuten sukupuoli, maahanmuuttajatausta ja sosioekonominen asema. Tarkoituksena on selvittää tietoa vammaisten lasten alaryhmistä.

Jäsenvaltioiden tulisi kerätä ja julkaista eriteltyjä tietoja myös kriisitilanteen palvelunumeroiden, lapsille tarjotettujen puhelinpalveluiden ja uhrien tukipalveluiden toiminnasta.

Jäsenvaltiot voisivat harkita perustavansa tietokannan, jossa luetellaan erilaiset julkisten palveluiden ja kansalaisjärjestöjen, esimerkiksi vammaisjärjestöjen ja uhrien tukijärjestöjen, kautta saatavat tukimuodot. Tietokannan kautta voitaisiin päästä myös käytettävissä oleviin työkaluihin, kuten koulutus- tai tiedotusmateriaaliin.

Jäsenvaltiot voisivat harkita kehittävänsä FRA:n tuella perusoikeusindikaattoreita, joilla voidaan tukea vammaisiin lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttumista koskevien toimintalinjojen ja toimenpiteiden toteutuksen seuranta ja arviointia.

Vammaisilla lapsilla on merkittäviä hankaluuksia käyttää perusoikeuksiaan. He joutuvat usein yhteiskunnan ulkopuolelle, ja he asuvat toisinaan laitoksissa kaukana perheistään. He eivät pääse myöskään osallisiksi peruspalveluista, kuten terveydenhuollosta ja koulutuksesta, vaan joutuvat kestäämään leimaantumista ja syrjintä sekä myös seksuaalista, fyysistä ja psykologista väkivaltaa. Kansainvälisessä, EU:n ja kansallisessa lainsäädännössä vahvistetaan oikeus suojeluun kaikilta väkivallan muodoilta. Vaikka suojeluun liittyviä toimenpiteitä on käytettävissä, vammaisiin tyttöihin ja poikiin kohdistuu vammattomia todennäköisemmin väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä tai kiusaamista kouluissa, kotona tai laitoksissa eri puolilla Euroopan unionia. Heihin myös kohdistuu usein vammaisuuteen liittyvää väkivaltaa.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto tutki tärkeää, mutta vaille huomiota jäänyttä ongelmaa vammaisiin lapsiin kohdistuvasta väkivallasta. Se teki aineistotutkimuksen ja haastatteli asiantuntevia sidosryhmiä. Tässä raportissa esitellään kyseisen tutkimuksen tulokset. Siinä tuodaan esiin asiaankuuluvat kansainväliset ja eurooppalaiset säännökset ja tarkastellaan kansallista lainsäädäntöä ja toimintalinjoja, joilla puututaan vammaisiin lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan. Raportissa tarkastellaan myös väkivallan laajuutta ja sen erilaisia syitä, tapahtumapaikkoja ja muotoja sekä esitellään toimenpiteitä ja aloitteita sen ehkäisemiseksi.

Lisätietoja:

FRA:n raportti *Violence against children with disabilities: legislation, policies and programmes in the EU* (Vammaisiin lapsiin kohdistuva väkivalta: lainsäädäntö, toimintalinjat ja ohjelmat Euroopan unionissa), ks. <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/violence-children-disabilities-eu>

Ks. myös muita FRA:n julkaisuja tällä alalla:

- FRA (2015), *Equal protection for all victims of hate crime – The case of people with disabilities*, (Yhdenvertainen suoja kaikille viharikosten uhreille – vammaiset henkilöt) Wien, FRA, http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2015-focus-03-hate-crime-disability_en_o.pdf (saatavana englanniksi).
- FRA (2015), *Lapsiystävällinen oikeudenkäyttö – ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia - Tiivistelmä*, Luxemburg, Julkaisutoimisto, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/child-friendly-justice-perspectives-and-experiences-professionals-childrens> (tiivistemäraportti saatavana EU:n virallisilla kielillä).
- FRA (2015), *Mapping of child protection systems* (online), <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/comparative-data/child-protection> (englanniksi, ranskaksi ja saksaksi).

Yleiskatsaus FRA:n vammaisiin lapsiin liittyvään toimintaan: <http://fra.europa.eu/en/theme/people-disabilities> ja FRA:n toimintaan lapsen oikeuksien alalla: <http://fra.europa.eu/en/theme/rights-child>.

Julkaisutoimisto

© Euroopan unionin perusoikeusvirasto, 2015

Foto: © Shutterstock

Print: ISBN 978-92-9491-236-7, doi:10.2811/509594
PDF: ISBN 978-92-9491-243-5, doi:10.2811/443066

FRA – EUROOPAN UNIONIN PERUSOIKEUSVIRASTO

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Itävalta
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency